

Hadislerin Kutsal Kitapla İrtibatı ve Ondan Etkilendiği İddialarının 'Ömrünün Uzamasını, Rızkının Artmasını İsteyen Sıla-i Rahim Yapsın' Hadisi Bağlamında Değerlendirilmesi

Halil İbrahim KUTLAY, Yrd. Doç. Dr.*

Evaluation of the claim which suggests the relation of hadiths to the Holy Book and its influence by it, within the context of the hadith "Those who seek to live long and increase their blessings (rizq) should better family ties (sıla-i rahim)'

Abstract: Infiltrating into Islamic society by presenting superstitious beliefs and thoughts from cultures not related to Islam as valid hadiths, has been seen as a serious threat towards Islam's purity (nazahat) by hadith scholars. Such unfounded beliefs and thoughts have been thoroughly examined and refuted for the purpose of keeping the purity and clarity of the heart and soul of Islamic society. Alongside the superstitious expressions of the Israelites culture that are falsely being claimed as "hadiths" by converts, persons in close contact with people of the book, or people with ulterior motives, it is a reality that there are authentic hadiths which abide to The Quran and authoritative Sunnah and at the same time show similarities with the unaltered portions of Torah and The Bible. This article will examine the hadith "Those who seek to live long and increase their blessings (rizq) should better family ties (sıla-i rahim)," also its similar statement found in the Torah within the context of the claim "relation of hadiths to the Holy Book and its influence by it" and three different notions that have been put forward will be discussed.

Citation: Halil İbrahim KUTLAY, "Evaluation of the claim which suggests the relation of hadiths to the Holy Book and its influence by it, within the context of the hadith "Those who seek to live long and increase their blessings (rizq) should better family ties (sıla-i rahim)."' (in Turkish), *Hadis Tetkikleri Magazine (HTD)*, X/2, 2012, pp. 23-40.

Key words: Hadith, Hadith Al-Quds, The Holy Book, Torah, Bible, Relative Relations.

I. Giriş

Yahudi ve Hıristiyan kültürüne ait bazı inanç, bilgi ve düşüncelerin çeşitli şekillerde İslâm toplumuna sızdığı, hatta bazen 'hadis' diye nakledildiği bilin-

mektedir. Yahudilik ve Hıristiyanlık'tan İslâm kaynaklarına geçtiği kabul edilen bilgilere 'İsrâiliyyât'¹ adı verilmektedir. İsrâiliyyât, Kur'ân ve Sünnet ışığında sahîh, uydurma veya doğruluğu ve yanlışlığı incelenmeye değer bilgiler olarak üç grupta değerlendirilmiştir.²

Bu çeşit bilgi ve haberlerin Kur'ân ve sahîh sünnete uygun olduğu halde, bir kısmı İslâm mesajına taban tabana zıt, çarpık inanç ve anlayışların ürünü olabilmekte, bir kısmı ise Kur'ân ve sahîh sünnetle örtüşmektedir. İsrâiliyyât'tan olup Kur'ân ve sahîh sünnete uygun olan bilgiler kabul edilmiş, Kur'ân ve sahîh sünnete aykırı bilgiler reddedilmiştir.

Dolayısıyla Yahudi-Hıristiyan Kültürü ile hadisler arasındaki ilişki iki ana kategoride mütalaa edilmektedir.

A. Mevzû hadislerle Yahudi-Hıristiyan kültürü arasındaki ilişki

Bazı mühtediler, hadis uydurmacıları, zındıklar ve yalancı râviler tarafından Yahudi-Hıristiyan kültürünün bazı bâtil unsurları, İslâm toplumuna 'hadis' diye takdim edilmiş; ehl-i kitaba ait bazı sözler, bazı muhaddislerin isimleri kullanılarak Hz. Peygamber'den nakledilmiş gibi rivayet edilmiştir. Bu çeşit rivayetler, mevzû/uydurma hadisler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Şah Veliyyullah ed-Dihlevî, (ö. 1762/1176) İslâm öncesi dinî-kültürel bilgi ve rivayetlerin mühtediler kanalıyla İslâm'a sızması konusunda şöyle der:

"Bir insan herhangi bir dine inanır ve kalbi mensup olduğu zümrenin din bilgisiyle dolar. Sonra İslâm'a girer, ancak kalbinde hâlâ o eski diniyle ilgili bilgiler mevcuttur ve onlara karşı sürekli bir meyli bulunur. Bunun sonucunda, eski diniyle ilgili bilgilere İslâm'da -zayıf ya da uydurma bile olsa- bir yer bulmaya çalışır. Bu sebeple, hadis uydurma ve mevzû hadisleri rivayet etmeyi câiz gördüğü bile olur."

Dihlevî daha sonra dinimize sokulan bilgi ve düşünceler arasında, İsrâilî haberler, Câhiliye dönemi hatiplerinin öğütleri, Yunan felsefesi, Bâbil kalıntıları, Pers tarihi ile ilgili bilgilerin bulunduğunu söyler.³

Gayet tabii olarak bu samimî tesbit, mühtedilerin tamamını zan altında bırakmaya yönelik bir tesbit olmayıp sadece onların bu konudaki menfi rolüne dikkat çekmek içindir.

Bu konuda meşhur oryantalist Ignaz Goldziher (ö.1921) şöyle der:

* FSM Vakıf Üniversitesi, İslâmî İlimler Fakültesi, Hadis, halilkutlay@hotmail.com

¹ Muhammed Hüseyin ez-Zehabî, *el-İsrâiliyyât*, Mektebetü Vehbe, IV. baskı, Kahire 1411/1990, s. 13; İbrahim Hatiboğlu, "İsrâiliyyât", *Diyanet İslâm Ansiklopedisi (DİA)*, İstanbul 2001, DİA, XXIII, 195.

² Ebü'l-Fidâ 'Imadüddin İsmâil b. Ömer ed-Dimaşkı İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Ahmed Abdülvehhab Fütayh, I-XIV, Kahire 1414/1993, III, 5.

³ Şah Veliyyullah Dihlevî, *Hüccetüllâhi'l-Bâliğa*, nşr. Muhammed Şerif Sükker, Beyrut 1410/1990, I, 352.

“Rabbânîlerin (Müsevî, Hıristiyan din adamları) sözleri, uydurma İncil’lerden alıntılar, Yunan felsefesinin öğretileri, Fars ve Hind kökenli deyişler ve daha niceleri ‘hadis’ kanalıyla İslâm’a girmiştir. Tüm bunlar doğrudan veya dolaylı olarak İslâm kültürünün malî haline gelmiştir. Yine dini kıssalardan büyük bir bölümü İslâm’a sızmıştır. Eğer hadislerde kullanılan materyali ve Yahudi din kültürünü inceleysek bu ikinciden büyük bölümünün, İslâm din kültürüne sızmış olduğunu görürüz.”⁴

Goldziher’den esinlenen M. Tayyip Okıç (ö.1977) de Yahudi ve Hıristiyanların mukaddes kitaplarından çıkarılan birtakım sözler yanında ehl-i kitaptan ihtida edenlerin eski inançlarından ve kitaplarından aktardıkları bazı sözlerin hadisler arasına karıştığından söz etmektedir.⁵

Mevzû/uydurma hadislerle Yahudi-Hıristiyan kültürü arasında açık bir ilişkinin varlığı açıktır. Mevzû/uydurma hadisler konusunda titiz çalışma yapan muhaddisler, hassas sened ve metin tenkidi kriterlerini kullanarak bu asılsız, bâtil söz ve ifadeleri tesbit etmek için azamî gayret göstermişlerdir. Hadis âlimleri, büyük bir tehlike olarak gördükleri bu çeşit bâtil inanç, düşünce ve anlayışların ‘hadis’ adıyla sunulup İslâm toplumunda yayılmaması için büyük çaba harcamışlardır.

B. sahîh hadislerle Yahudi-Hıristiyan kültürü arasındaki ilişki

Kur’ân-ı Kerîm Yahudilerin kendi mukaddes kitaplarında tahrifte bulduklarını ifade etmektedir.⁶ Bazı ayetlerde de elde mevcut olan Kitâb-ı Mukaddes’in bazı ifadeleri aynen zikredilmekte ve bu bilgiler tasdik edilmektedir.⁷

Kitabımıza göre; insanlık için ilk ve tek din İslâm’dır. Bütün peygamberler Peygamberimiz (s.a.v.) ile aynı iman esaslarını benimsemiş olan İslâm peygamberleridir. Hz. Mûsâ (a.s.) ve Hz. İsâ (a.s.) da önceki peygamberlerle aynı iman esaslarına davet etmişlerdir.

Müsevî ve İsevî inancı da önceki peygamberlerin iman esasları da İslâm’ın iman esaslarıdır. Ancak Yahudiler ve Hıristiyanlar, bu iman esaslarını tahrif etmişler, bâtil ve asılsız dini inançlar sergilemişlerdir.

Kur’ân-ı Kerîm bu konuya şöyle işaret etmektedir:

“Allah, dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!” diye Nuh’a emrettiğini, sana vahyettiğini, İbrâhîm’e, Mûsâ’ya ve İsâ’ya emrettiğini size de din kıldı. Fakat senin kendilerini çağırдың şey (İslâm dini), Allah’a ortak koşanlara ağır geldi. Allah, ona dilediğini seçer. İçtenlikle kendine yönelenleri de ona ulaştırır.”⁸

⁴ Ignaz Goldziher, *el-Akîde ve’ş-Şeria fi’l-İslâm*, Beyrut 1946, s. 42-43.

⁵ M. Tayyip Okıç, (ö.1977), *Tefsir ve Hadis Usulünün Bazı Meseleleri*, İstanbul 1995, s. 232.

⁶ el-Bakara 2/75; en-Nisa 4/46; el-Maide 5/13.

⁷ Âl-İmran 3/3, 48, 50, 65, 93; el-Maide 5/43, 44, 46, 66, 68, 110; A’râf 7/157; et-Tevbe 9/111; el-Feth 48/29; es-Saff 61/6; el-Cum’a 62/5.

⁸ Şûrâ 42/13.

Buna göre; Allah'ın Hz. Nûh, Hz. İbrâhim, Hz. Mûsâ ve Hz. İsâ'ya (a.s.) vahyettiği din ile Hz. Muhammed Mustafâ'ya vahyettiği din aynıdır.

Bütün peygamberlerin bilgi ve inanç kaynağı 'semâvî' olduğu içindir ki; Tevrat ve İncil ne kadar tahrif edilirse edilsin, hâlâ birtakım doğruları ihtiva etmektedir. Kur'ân-ı Kerîm ile Tevrat ve İncil arasında ortak noktalar, benzer ifadeler bulunduğu gibi; hadis-i şerifler ile Tevrat ve İncil arasında ortak veya benzer ifadelerin bulunması da gayet tabiidir.

Kur'ân-ı Kerîmde olduğu gibi; bazı sahîh hadislerde de Tevrat ve İncil'den açık ifadelerle bazı gerçekler aynen nakledilmekte, bazen de aralarında anlam benzerlikleri görülmektedir.

Bazı hadislerin; (مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَةِ) "Tevrat'ta şöyle yazılıdır," ifadesiyle başladığı, bazılarının ise (مَكْتُوبٌ فِي الْإِنْجِيلِ) "İncil'de şöyle yazılıdır," ifadesiyle başladığı görülmektedir.⁹

Bazı sahîh hadislerde ise, Tevrat veya İncil ismi verilmeden Tevrat'taki ifadelere benzer ifadeler yer almaktadır. Bu sahîh hadislerden biri Müslim'in rivayet ettiği kıyamet günü kul ile Rabbi arasında geçecek olan konuşmayı nakleden şu meşhur kudsi hadistir:

"Allah, kıyamet günü şöyle buyurur: Ey Âdemoğlu! Ben hasta oldum. Beni ziyaret etmedin. Ey Rabbim, sen Âlemlerin Rabbisin; Sen'i nasıl ziyaret edebilirim ki? Allah şöyle buyurur: Unuttun mu benim falan kulum hastalanmıştı da onu ziyaret etmemiştin. Şayet onu ziyaret etseydin, beni de onun yanında bulacağımı düşünmedin mi? Ey Rabbim, sen âlemlerin Rabbisin; Seni nasıl ziyaret edebilirim ki? Unuttun mu benim falan kulum hastalanmıştı da onu ziyaret etmemiştin. Şayet onu ziyaret etseydin, beni de onun yanında bulacağımı düşünmedin mi? Ey Âdemoğlu! Senden bana yiyecek vermeni istedim, vermedin. Ey Rabbim, Sen âlemlerin Rabbisin; Sana nasıl yiyecek ikram edebilirim ki? Unuttun mu, benim falan kulum senden yiyecek istemişti sen de vermemiştin? Şayet ona yemek verseydin, bu iyiliğini benim katımda bulurdun. Ey Âdemoğlu! Senden su istedim, vermedin. Ey Rabbim, Sen âlemlerin Rabbisin, sana nasıl su verebilirim ki? Benim falan kulum senden su istemişti de, sen vermemiştin. Şayet sen ona su verseydin, bu iyiliğini benim katımda bulurdun."¹⁰

Sahîh-i Müslim'de geçen yukarıdaki hadisle *Matta İncili*'ndeki şu ifadeler arasında açık bir benzerlik görülmektedir:

"O zaman kral sağındakilere diyecektir: Ey sizler! Babamın mübarekleri! Gelin dünya kurulduğundan beri sizin için hazırlanmış olan melekûtu miras alın. Zira aç idim, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; yabancı idim, beni içeri aldınız; çıplak idim, beni giydirdiniz; hasta idim beni aradınız; zindanda idim, yanıma geldiniz. O zaman salihler ona cevap verip şöyle diyecekler: Ya Rab, biz seni ne zaman aç görüp yedirdik veya susamış görüp içirdik? Ve ne zaman seni yabancı görüp içeri aldık veya çıplak görüp giydirdik? Ve ne zaman seni hasta veya zindanda görüp yanına geldik? Kral

⁹ bkz. Muhammed Abdür-raûf el-Münâvî, *Feyzu'l-kadir Şerhu'l-Câmi'i's-sagîr*, Beyrut: Daru'l-Ma'rife 1357, VI, 3, hadis no: 8198, 8199, 8200.

¹⁰ Ebû'l-Hüseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, *el-Cami'u's-Sahîh*, II. baskı, Beyrut: Daru İh-yai't-Türâsî'l-Arabî 1972, IV, 1990; Birr 13, hadis no: 43, hadis no: 2569.

cevap verip onlara diyecek: Doğrusu size derim: Mademki bu kardeşlerimden, şu en küçüklerinden birine (bu iyilikleri) yaptınız, bana yapmış oldunuz. O zaman solundakilere de diyecek: Ey lanetliler, benim yanımdan İblis ile onun meleklerine hazırlanmış olan ebedî ateşe girin. Çünkü aç idim, bana yiyecek vermediniz; susamıştım, bana içecek vermediniz; yabancı idim, beni içeri almadınız; çıplak idim beni giydirmediniz; hasta ve zindanda idim, beni aramadınız. O zaman onlar da cevap verip diyecekler: Ya Rab, seni ne vakit aç veya susamış yahut yabancı veya çıplak yahut hasta veya zindanda gördük de, sana hizmet etmedik? O zaman onlara cevap verip diyecek: Doğrusu size derim: Mademki bu en küçüklerden birine (bu iyilikleri) yapmadınız, bana da yapmamış oldunuz. Ve bunlar ebedî azaba, fakat salihler ebedî hayata gideceklerdir.”¹¹

Bu iki metinde olduğu gibi bazı hadislerle Kitâb-ı Mukaddes arasında görülen benzerlik, özellikle oryantalistlerin dikkatini çekmiş, bu konuda birtakım iddialar ortaya atılmıştır. M. Hayri Kırbasoğlu bu benzerliğin bulunduğu birkaç hadise dikkat çekerken; Enbiya Yıldırım bu benzerliğin görüldüğü hadislerden 22 hadisi Tevrat veya İncil’deki benzer ifadelerle karşılaştırmış, her iki aradaki benzerlik, ilişki ve irtibatın boyutlarını incelemişlerdir.¹²

Bu makalede bu çeşit hadislerden biri olan “Ömrünün uzamasını, rızkının artmasını isteyen sıla-i rahim yapşın,” meşhur rivayetleri şahidleriyle¹³ birlikte ele alarak bu konudaki iddiaların tartışılması hedeflenmektedir.

II. “Ömrünün uzamasını, rızkının artmasını isteyen sıla-i rahim yapşın,” Hadisinin Farklı Tarikleri

“Ömrünün uzamasını, rızkının artmasını isteyen sıla-i rahim yapşın,” şeklinde tercüme edilen meşhur hadis, İbn Abbâs’dan (r.a.) merfû olarak şu ifade ile rivayet edilmektedir:

“مَكْتُوبٌ فِي التَّوْرَةِ: مَنْ سَوَّهَ أَنْ تَطُولَ حَيَاتُهُ وَيَزَادَ فِي رِزْقِهِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

“Tevrat’ta şöyle yazılıdır: Her kim ömrünün uzamasını, rızkının artmasını arzu ederse yakın akrabalarını ziyaret etsin.”

Bu hadisin başındaki “Tevrat’ta şöyle yazılıdır” ifadesi, aynı hadisi rivayet eden diğer sahâbîlerin rivayetlerinde yer almamaktadır. Ancak hadisin devamı benzer ifadelerle zikredilmektedir.

¹¹ Matta İncili, bkz. XXVI, 34-46.

¹² Mehmet Hayri Kırbasoğlu, *İslâm Düşüncesinde Sünnet*, IX. baskı, Ankara: Ankara Okulu Yay. 2011, s. 245-252; *Alternatif Hadis Metodolojisi*, IV. baskı, Ankara: Otto Yay. 2013, s. 262-272; Enbiya Yıldırım, *Hadiste Metin Tenkidi, Tarihi Süreç, Yeni Yaklaşımlar*, İstanbul: Rağbet Yayınları 2009, s. 622-632.

¹³ “Şâhid”: Söz konusu hadisin metnine lafız ve mana ya da sadece mana yönünden benzeyen ve bir başka sahâbî tarafından rivayet edilen hadistir. (bkz. Şihâbüddin Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Nüzhëtü’n-Nazar fi Tavzihi Nuhbeti’l-Fiker*, thk. Nureddin Itr, I. baskı, Beyrut: Daru’l-Hayr 1414/1993, s. 71; Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Süyutî, *Tedribü’r-Ravi fi Şerhi Takribi’n-Nevavî*, II. baskı, Beyrut: Dar İhyai’s-Sünneti’n-Nebeviyye 1399/1979, I, 243.

Dolayısıyla İbn Abbâs (r.a.) hadisi ile bu hadisin diğer sahâbiler tarafından rivayet edilen farklı merfû şâhidlerini iki ayrı başlık altında kaynaklarda yer alan şekliyle zikretmek uygun olacaktır:

A. İbn Abbâs (r.a.) Hadisi

Eserlerinde İbn Abbâs (r.a.) rivayetini zikreden bazı muhaddisler şunlardır:

- a) Bezzâr, bu hadisi İbrâhim b. el-Müstemir el-Urûkî-Muhammed b. Bekkâr b. Bilâl ed-Dimaşkî-Sa'îd b. Beşîr-Katâde-'Ikrim'e-İbn Abbâs senediyle şu metinle nakletmektedir:¹⁴

“مَكْتُوبٌ فِي التُّورَةِ: مَنْ سَوَّهَ أَنْ تَطُولَ حَيَاتُهُ وَيَزَادَ فِي رِزْقِهِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

Bu hadisi *Mecme'u'z-zevâid*'de Bezzâr'a nisbet eden Heysemî, hadisin senedi hakkında şöyle demiştir: “Senedinde Sa'îd b. Beşîr bulunmaktadır. Şu'be ve başkaları bu râviyi 'sika/güvenilir' kabul etmiş, İbn Ma'in ve başkaları ise bu râviyi 'zayıf' kabul etmiştir. Hadisin diğer ricâli ise 'sika/güvenilir' râvilerdir.”¹⁵ Münzirî ise hadis hakkında şöyle demiştir: “Bu hadisi Bezzâr 'lâ be'se bih' bir isnad ile rivayet etmiş, Hâkim de 'sahîh' olduğunu belirtmiştir.”¹⁶

- b) Hâkim, Bu hadisi İbrâhim b. Firâs el-Fakîh-Bekr b. Sehl-Muhammed b. Bekkâr b. Bilâl-Sa'îd b. Beşîr-Katâde-'Ikrim'e-İbn Abbâs senediyle şu metine nakletmektedir:

“مَكْتُوبٌ فِي التُّورَةِ: مَنْ سَوَّهَ أَنْ تَطُولَ حَيَاتُهُ وَيَزَادَ فِي رِزْقِهِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

Hadisin senedindeki râvilerden (Sa'îd b. Beşîr) hakkında İbn Hacer; 'zayıf hükümünü vermiştir.¹⁷ Hâkim, isnadında birçok muhaddis tarafından “zayıf kabul edilen (Sa'îd b. Beşîr) olduğu halde hadisin isnadı hakkında: “*Bu isnadı sahîh bir hadistir ama Buhârî ve Müslim bu şekilde tahric etmemişlerdir,*” demiş;¹⁸ Zehebî de *Telhîsu'l-Müstedrek*'te 'sahihdir,' diyerek Hâkim'e muvâfakat etmiştir. Büyük bir ihtimalle Hâkim ve Zehebî (Sa'îd b. Beşîr) hakkında 'müsbet' ifadeler kullanan muhaddislerin görüşlerini tercih etmiş olmalıdırlar.

¹⁴ Ebû Bekr el-Bezzâr, *Müsned* (bkz. Nuruddîn Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî, *Keşfü'l-estâr an Zeva'idi'l-Bezzâr*, I-IV, thk. Habiburrahman el-A'zamî, II. Baskı, Beyrut: Müessesetü'r-Risale 1404/1984), II, 374, hadis no: 1880).

¹⁵ Nuruddîn Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*, Beyrut 1983, VIII, 153.

¹⁶ Abdü'l-Azîm b. Abdî'l-Kaviyy el-Münzirî, *et-Tergîb ve't-terhib mine'l-hadisi's-şerif*, tlk. Mustafa Muhammed Umâra, III. baskı, Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî 1388/1968, III, 335 et-Tergîb fi Silati'r-Rahm, hadis no: 5.

¹⁷ Şihâbüddîn Ahmed b. Ali İbn Hacer el-Askalânî, *Takribü't-Tehzib*, thk. Muhammed Avvame, I. baskı, Beyrut: Daru'l-Beşâir 1406/1986, s. 234.

¹⁸ Ebû Abdillâh Hâkim en-Nisâbüri, *el-Müstedrek ale's-sahîhayn*, I-IV, Beyrut: Daru'l-Ma'rife ts., IV, 160.

Süyutî, *el-Câmi'u's-sagîr'de* bu hadisi Hâkim'in İbn Abbâs rivayeti olarak zikredip, 'sahih' olduğuna işaret etmek üzere (ص) remzi koymuş;¹⁹ Nasiruddîn el-Elbânî ise; bu hadisin *el-Câmi'u's-Sagîr'de* yer alan zayıf hadislerden olduğunu ifade etmiştir.²⁰

Değerlendirme farkı, Heysemî'nin ifade ettiği gibi münekkıd muhaddislerin sened ricâli arasında yer alan (Sa'îd b. Beşîr) hakkında farklı ifadeler kullanmalarından kaynaklanmaktadır. Münzirî'nin bu görüşlerin tamamını değerlendirip sened hakkında kullandığı 'lâ be'se bih' ifadesi²¹ daha isabetli görünmektedir.

B. Hadisin Şâhidleri

İbn Abbâs (r.a.) dışında bu hadisi nakleden Enes b. Mâlik, Ebû Hureyre, Ali b. Ebî Tâlib, Sevbân b. Bücdüd ve Abdurrahmân b. Ebî Akil rivayetlerinde hadis metninde "*Tevrat'ta şöyle yazılıdır*" ifadesi yer almamaktadır.

1. Şâhid: Enes b. Mâlik (r.a.) Hadisi: (Muttefekun Aleyh)

- a) Ahmed b. Hanbel, bu hadisi Ahmed b. Abdilmelik el-Harrânî- Hazm b. Ebî Hazm el-Kutâi- Enes b. Mâlik senediyle merfû yolla bazı metin farklılıklarına da işaret ederek şu metinle nakletmektedir:²²

"مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُمَدَّ لَهُ فِي عُمْرِهِ، وَيَزَادَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، فَلْيَبْرُؤْ وَالِدَيْهِ، وَلْيُصَلِّ رَحْمَةً."

- b) Buhârî, bu hadisi Yahyâ b. Bükeyr- el-Leys-'Ukayl-İbn Şihâb-Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:²³

"مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيُصَلِّ رَحْمَةً."

- c) Buhârî, bir başka rivayetinde aynı hadisi Muhammed b. Ebî Ya'kûb el-Kirmanî-Hassan-Yûnus-Muhammed ez-Zührî-Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:²⁴

"مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبْسَطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيُصَلِّ رَحْمَةً."

- d) Müslim, bu hadisi Harmele b. Yahyâ et-Tücîbî-İbn Vehb-Yûnus-İbn Şihâb-Enes b. Mâlik senediyle merfûen şu metinle nakletmektedir:²⁵

¹⁹ bkz. Münâvî, *Feyzu'l-Kadir*, VI, 3, hadis no: 8200.

²⁰ Muhammed Nasiruddîn el-Elbânî, *Da'ifu'l-Câmi'i's-sagîr ve Ziyâdetüh*, III. baskı, Beyrut, el-Mektebü'l-İslâmî 1410/1990, s. 762, hadis no: 5272; *Silsiletü'l-ehâdisi'd-Da'ifeh*, Riyad 1988, hadis no: 4526.

²¹ Münzirî, *Tergîb*, III, 335 "et-Tergîb fî Silati'r-Rahm," hadis no: 5.

²² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V. baskı, Beyrut: el-Mektebü'l-İslâmî 1405/1985, III, 266.

²³ Buhârî, *es-Sahîh*, Edeb 12, hadis no: 5986; İbn Hacer, Şihâbuddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Muhammed Fuad Abdulbakî, tsh. Abdulaziz b. Bâz, Beyrut, Daru'l-Fikr ts., X, 415.

²⁴ Buhârî, *es-Sahîh*, Büyü 13, hadis no: 2067; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî*, IV, 301.

²⁵ Müslim, *sahîh*, IV, 1982; Birr 7, hadis no: 20, hadis no: 2557

”مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبَسِّطَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ، أَوْ يُنْسَأَ لَهُ فِي آثَرِهِ فَلْيُصَلِّ رَحِمَهُ.“

- e) Müslim, bir başka rivayetinde bu hadisi Abdülmelik b. Şu'ayb b. El-Leys-babası-dedesesi-'Ukayl b. Hâlid-İbn Şihâb-Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:²⁶

”مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُبَسِّطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي آثَرِهِ فَلْيُصَلِّ رَحِمَهُ.“

- f) Ebû Dâvûd, bu hadisi Ahmed b. Sâlih ve Ya'kûb b. Ka'b-İbn Vehb-Yûnus -ez-Zührî-Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:²⁷

”مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُبَسِّطَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي آثَرِهِ فَلْيُصَلِّ رَحِمَهُ.“

- g) Ebû Ya'lâ, bu hadisi Kâmil b. Talha-Leys b. Sa'd- 'Ukayl-İbn Şihâb-Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:²⁸

”مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَجَلِهِ، وَيُبَسِّطَ لَهُ -أَخْبِيئَهُ قَالَ- فِي رِزْقِهِ فَلْيُصَلِّ رَحِمَهُ.“

- h) Ebû Ya'lâ, bu hadisi Ebû Hayseme-Mekkî b. İbrâhim- Hişâm b. Hassan-Yezîd er-Rakâşî, Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:²⁹

”مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنْسَأَ لَهُ فِي آثَرِهِ، وَيُبَسِّطَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ فَلْيُصَلِّ رَحِمَهُ.“

- i) Ebû Ya'lâ, bu hadisi Ebu'r-Rabî' ez-Zehrânî-Hammâd- Yezîd er-Rakâşî, Sa'îd b. Ebî Sa'îd-Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³⁰

”مَنْ سَرَّهُ النِّسَاءَ فِي أَجَلِهِ، وَالزِّيَادَةَ فِي رِزْقِهِ فَلْيُصَلِّ رَحِمَهُ.“

- j) İbn Hibbân, bu hadisi Ebû Ya'lâ- Kâmil b. Talha el-Cahderî- Leys b. Sa'd- Ukayl- İbn Şihâb- Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³¹

”مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَجَلِهِ، وَيُبَسِّطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ فَلْيُصَلِّ رَحِمَهُ.“

²⁶ Müslim, *es-Sahih*, IV, 1982; Birr 7, hadis no: 21, hadis no: 2557.

²⁷ Ebû Dâvûd Süleyman b. Eş'as es-Sicistani, *Sünen*, tlk. İzzet Abdüdde'as, nşr. Muhammed Ali es-Seyyid, I. baskı, Beyrut 1388/1969, Zekât, 45, 2/321, hadis no: 1693.

²⁸ Ebû Ya'lâ Ahmed b. Ali el-Mavsili, *el-Müsned*, thk. İrşadü'l-Hak el-Eseri, I. baskı, Cidde: Darü'l-Kible li's-Sekafeti'l-İslâmiyye 1408/1988, III, 444, *hadis no*: 3597.

²⁹ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, IV, 144, *hadis no*: 4083.

³⁰ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, IV, 153, *hadis no*: 4109.

³¹ Muhammed İbn Hibbân el-Büstî, *es-Sahih (el-İhsân bi-tertîb Sahih İbn Hibbân)*, I-IX, haz. Alaeddin Ali b. Belban el-Farisi, Beyrut, I. baskı, Daru'l-Kütübî'l-İlmiyye 1407/1987), (bkz. *İhsan*, I, 333, hadis no: 439).

- k) İbn Hibbân, bir başka rivayetinde bu hadisi İbn Nâciye Bahran-Hâşim b. el-Kâsım el-Harranî-İbn Vehb-Yûnus -ez-Zühri- Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³²

“مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَبْسُطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَجَلِهِ فَلْيَبْسُطْ رِجْمَهُ.”

- l) Beyhakî, bu hadisi Muhammed b. Abdillâh el-Hâfız- Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Sahtûyeh-Ebû Abdillah Muhammed b. İbrâhim el-Bûşencî ve Ahmed b. İbrâhim b. Milhân-Yahyâ b. Bükeyr-el-Leys-'Ukayl-İbn Şihâb-Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³³

“مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَبْسُطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَبْسُطْ رِجْمَهُ.”

- m) Beyhakî, bir başka rivayetinde bu hadisi Ebû Abdillah el-Hafız- Ebû Sa'îd Ahmed b. Ya'kub es-Sekafi- Ebû Abdillâh el-Bûşencî-İbn Bükeyr-el-Leys b. Sa'd-'Ukayl b. Hâlid-İbn Şihâb-Enes b. Mâlik senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³⁴

“مَنْ أَحَبَّ أَنْ يَبْسُطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَبْسُطْ رِجْمَهُ.”

Yukarıda görüldüğü gibi bu hadis, Enes b. Mâlik'ten (r.a.) sadece İbn Şihâb ez-Zühri kanalıyla gelmiştir. Hadisin senesinde zikri geçen râvilerin tamamı sika/güvenilir râvilerdir.

2. Şâhid: Ebû Hureyre (r.a.) Hadisi (Sahîh)

- a) Buhârî, bu hadisi İbrâhim b. el-Münzir-Muhammed b. Ma'n-babası Ma'n-Sa'îd b. Ebî Sa'îd-Ebû Hureyre senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³⁵

“مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَبْسُطَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَأَنْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ فَلْيَبْسُطْ رِجْمَهُ.”

- b) Ebû Ya'lâ, bu hadisi İbrâhim b. Ar'ara-Muhammed b. Ma'n-babası Ma'n-Sa'îd b. Ebî Sa'îd-Ebû Hureyre senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³⁶

“مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُنْسَأَ لَهُ فِي أَثَرِهِ، وَيَبْسُطَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ فَلْيَبْسُطْ رِجْمَهُ.”

- c) Beyhakî, bu hadisi Ebû Abdillâh el-Hâfız-Ebû'l-Hasen el-Kâzerî-Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali es-Sâiğ-İbrâhim b. el-Münzir el-Hızâmî-

³² İbn Hibbân, *es-Sahîh* (bkz. *İhsan*, I, 333, hadis no: 440).

³³ Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdülkadir Atâ, I-X, I. baskı, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye 1414/1994, VII, 43, hadis no: 13221.

³⁴ Ebû Bekr Ahmed b. Hüseyin el-Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân*, thk. Muhammed Sa'îd b. Besyûni Zağlûl, I-IX, I. baskı, Beyrut: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye 1410/1990, VI, 218, hadis no: 7947.

³⁵ Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi'u's-sahîh* (bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-bâri*), Edeb 12, hadis no: 5985; İbn Hacer, *Fethu'l-bâri*, X, 415.

³⁶ Ebû Ya'lâ, *Müsned*, VI, 113, hadis no: 6589.

Muhammed b. Ma'n-babası Ma'n-Sa'id b. Ebî Sa'id el-Makburî-Ebû Hureyre senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³⁷

“مَنْ سَوَّهَ أَنْ يَبْسُطَ عَلَيْهِ فِي رِزْقِهِ، وَأَنْ يَشْبَأَ لَهُ فِي أَجَلِهِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

Hadisin senedinde zikri geçen râviler sika/güvenilir râvilerdir.

3. Şâhid: Ali b. Ebî Tâlib (r.a.) Hadisi (Sahîh)

a) Beyhakî, bu hadisi Ebû'l-Hasen el-Alevî-Ebû Hâmid Ahmed b. Muhammed b. Yahyâ b. Bilâl-Ahmed b. Hafs b. Abdillâh-babası-Ebû Racâ el-Heravî-Ebû İshâk-Habîb b. Ebî Sâbit-Âsım b. Damra-Ali b. Ebî Tâlib senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³⁸

“مَنْ أَحَبَّ أَنْ يُمَدَّ فِي عُمْرِهِ، وَيَبْسُطَ فِي رِزْقِهِ وَيَذْفَعَ عَنْهُ مَيْتَةَ السُّوءِ، وَيُسْتَجَابَ دُعَاؤُهُ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

b) Beyhakî, bir başka rivayetinde bu hadisi Ebû'l-Hüseyn b. Bişrân-Ebû Sehl Ahmed b. Muhammed b. Abdillâh el-Kattân-İshâk b. Hâlûyeh el-Vasîtî-Ali b. Bahr-Hâşım b. Yûsuf-Ma'mer-Ebû İshâk-Âsım b. Damra-Ali b. Ebî Tâlib senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:³⁹

“مَنْ سَوَّهَ أَنْ يُمَدَّ اللَّهُ تَعَالَى لَهُ فِي عُمْرِهِ، وَيُوسِّعَ لَهُ فِي رِزْقِهِ وَيَذْفَعَ عَنِ مَيْتَةِ السُّوءِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ، وَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

c) Hâkim bu hadisi *Müstedrek*'de Abdullâh b. Ca'fer el-'Uşerî-Ya'kûb b. Süfyân-Mehdî b. Ebî Mehdî el-Mekkî-Hişâm b. Yûsuf es-San'ânî-Ma'mer-Ebû İshâk-Âsım b. Damra-Ali b. Ebî Tâlib senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:⁴⁰

“مَنْ سَوَّهَ أَنْ يُمَدَّ اللَّهُ لَهُ فِي عُمْرِهِ، وَيُوسِّعَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، وَيَذْفَعَ عَنْهُ مَيْتَةَ السُّوءِ فَلْيَتَّقِ اللَّهَ، وَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

d) Bezzâr bu hadisi, Ali b. Müslim et-Tûsî-Abdülmeçîd b. Abdülazîz b. Ebî Ravvâd-İbn Cüreyc-Habîb b. Ebî Sâbit-Âsım b. Damra-Ali b. Ebî Tâlib senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:⁴¹

“مَنْ أَحَبَّ النِّسَاءَ لَهُ فِي أَجَلِهِ، وَالزِّيَادَةَ فِي رِزْقِهِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

Bu rivayet hakkında Heysemî “Bu hadisi Abdullâh b. Ahmed, Bezzâr ve Taberânî *el-Evsaf*'ta rivayet etmiştir. Bezzâr'ın ricâli -Âsım b. Damra hariç- sahîh ricâlidir. Âsım ise sika/güvenilir bir râvidir” ifadelerini kullanmıştır.⁴²

³⁷ Beyhakî, *Şu'ab*, VI, 218, *hadis no*: 7945.

³⁸ *a.g.e.*, VI, 21⁹, *hadis no*: 794[^].

³⁹ *a.g.e.*, VI, 21⁹, *hadis no*: 794⁹.

⁴⁰ Hâkim, *Müstedrek*, IV, 160.

⁴¹ Bezzâr, *Müsned* (bkz. *Keşfü'l-estâr*, II, 374, *hadis no*: 1879).

⁴² Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, VIII, 152.

4. Şâhid: Sevbân Bücdüd (r.a.) Hadisi

- a) Ahmed b. Hanbel, bu hadisi Muhammed b. Bekr-Meymûn Ebû Muhammed el-Müzenî et-Temîmî-Muhammed b. Abbad el-Mahzûmî-Sevbân senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir:⁴³

“مَنْ سَوَّهَ النِّسَاءَ فِي الْأَجْلِ وَالزَّيَادَةَ فِي الرِّزْقِ فَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

- b) Hatîb Bağdâdî, bu hadisi Ebû Bekr el-Hîrî-Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Ya'kûb el-Esamm-Ahmed b. 'Isâm-İsmâil Ebû İshâk-Meymûn b. Ac-lân-Muhammed b. Abbâd-Sevbân senediyle merfû olarak Ahmed b. Hanbel'in yukarıdaki metniyle nakletmektedir.⁴⁴

5. Şâhid: Abdurrahmân b. Ebî Akîl Hadisi (Hasen)

- a) İbn Kâni', bu hadisi Mutayyen-Kâsım b. Ebî Şeybe-Kesîr b. Hişâm-Hakem b. Hişâm-Hişâm b. Mugîre-Abdurrahmân b. Ebî Akîl senediyle merfû olarak şu metinle nakletmektedir.⁴⁵

“مَنْ سَوَّهَ أَنْ يَمُدَّ لَهُ فِي عُمْرِهِ، وَيُوسِّعَ لَهُ فِي رِزْقِهِ، فَلْيَصِلْ رَحْمَةً.”

Hadisin râvilerinden (Hakem b. Hişâm) İbn Hacer tarafından *sadûk* olarak nitelendirilmiş,⁴⁶ (Kâsım b. Ebî Şeybe) ise İbn Hibbân tarafından tevsik edilmiştir.⁴⁷ Diğer râviler ise sika/güvenilir râvilerdir. Hadis hasen derecesindedir.

III. Değerlendirme:

İbn Abbâs'dan (r.a.) merfû olarak; “Tevrat'ta şöyle yazılıdır: Her kim ömrünün uzamasını, rızkının artmasını arzu ederse yakın akrabalarını ziyaret etsin,” şeklinde rivayet edilen hadisimiz, gerçekten Tevrat'ta benzer bir ifade ile; “Babana anana hürmet et. Tâ ki ilâhın ve Rabbinin sana vermekte olduğu toprakta ömrün uzun olsun,” şeklinde yer almaktadır.⁴⁸

İbn Abbâs (r.a.) hadisi, bu hâliyle Tevrat'tan nakledilen bir kudsî hadis olarak kabul edilmektedir. Diğer sahâbîlerden gelen rivayetlerde ise Hz. Peygamber (s.a.v.) aynı ifadeyi Tevrat'ı kaynak göstermeden zikretmiştir. İbn Abbâs

⁴³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 279.

⁴⁴ Hatîb, Ebû Bekr Ahmed b. Ali el-Bağdâdî, *Muvaddihu'l-evhâmi'l-cem' ve't-tefrik*, thk. Abdulmu'tî Emîn Kal'acî, I. baskı, Beyrut: Daru'l-Ma'rife 1407/1987, I, 424.

⁴⁵ İbn Kâni', Abdülbâkî b. Kâni' el-Bağdâdî, *Mu'cemü's-sahâbe*, I-XV (I-IX thk. Halil İbrahim Kutlay, X-XV thk. Hamdi Demurdaş Muhammed) nşr. Daru'l-Baz, Mekke 1998, X, 3560, hadis no: 1141.

⁴⁶ İbn Hacer, *Takrib*, s. 176.

⁴⁷ İbn Hibbân, *Sikat*, IX, 18.

⁴⁸ *Kitâb-ı Mukaddes*, Kitâb-ı Mukaddes Şirketi, İstanbul 1958, Çıkış, 20/12 Ayrıca bkz. Tesniye, 5/16; 22/7; 30/20.

(r.a.) hadisi, râvilerinden (Sa'îd b. Beşîr) bazı münekkîd muhaddislere göre zayıf görülse de zikri geçen sahîh ve hasen derecesindeki şevahid hadislerin takviyesi ile 'hasen li-gayrihî' derecesine erişmektedir.

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) burada olduğu gibi Tevrat'ı ya da İncil'i kaynak göstererek yaptığı nakillere pek az hadiste rastlanmaktadır. Ancak bu kaydı taşımayan ama Tevrat veya İncil'deki ifadelerle örtüşen, sened ve metin açısından problemlili olmayan sahîh nebevî hadisler de bulunmaktadır.

Enbiya Yıldırım, Kitâb-ı Mukaddes'teki ifadelerle benzer yirmi iki hadisi karşılaştırmalı olarak zikrettikten sonra "Hadislerin Kitâb-ı Mukaddes'e Arzı" şeklindeki bir metin tenkidi kriterinin gerekliliğinden söz etmektedir:

"Verilen misâllerden anlaşıldığı üzere, bazı rivayetler şüpheye mahal bırakmayacak şekilde Eski Ahit'te ve Yeni Ahit'te geçmektedir. Bu olgu, hadisçilerin zikretmiş olduğu tenkit metotları yanına yeni bir maddenin daha eklenmesini icap ettirmektedir: "Hadislerin Kitâb-ı Mukaddes'e Arzı". Dolayısıyla rivayetlerin Kitâb-ı Mukaddes'te geçip geçmediğinin tesbit edilmesi ihmal edilmeyecek bir husustur."⁴⁹

İsmail Hakkı Ünal, ele aldığımız hadisi ve *Tevrat*'taki benzerini zikrettikten sonra tercih yapmaksızın bu konuda üç görüş bulunduğunu şöyle dile getirmektedir:

"Bunları bizzat Hz. Peygamber'in söylemiş olması da mümkündür. Ancak eski kutsal kitapları okuyup incelememiş olan Hz. Muhammed'in bu haberleri ancak sözlü kültürde mevcut olan bilgilerden aktarmış olması gerekir ya da kuvvetli bir ihtimalle, o kitapları okumuş kişiler bu haberleri İslâm kültürüne mal etmişlerdir."⁵⁰

Yaptığımız tesbitlere göre; bu çeşit hadislerin değerlendirilmesi konusunda; a) Kitâb-ı Mukaddes'ten alınan mevzû/uydurma hadisler olduğu; b) Hz. Peygamberin Bu çeşit hadisleri doğrudan veya dolayısıyla Kitâb-ı Mukaddes'ten aldığı ve c) Bu çeşit hadislerle Kitâb-ı Mukaddes arasındaki ilişkinin 'semâvî menşe' birliği ilişkisi olduğu şeklinde üç görüş vardır.

a) Bu çeşit hadislerin mevzû/uydurma olduğu görüşü

Kudsî hadislerle Kitâb-ı Mukaddes arasında ilişkiyi gösteren bu rivayetlerin aslının bulunmadığı ve mevzû/uydurma olduğu görüşü Ignaz Goldziher⁵¹ ve Alfred Guillaume (ö.1852)⁵² gibi oryantalistlerin ileri sürdüğü bir görüştür.

Bazı oryantalistler veya bazı yerli hadis araştırmacıları tarafından Tevrat ve İncil'le benzer ifadeler taşıyan ama sahîh isnadla nakledilen ve metin içeriği açısından problemlili olmayan bu çeşit hadislerin "Yahudi kültüründen menkul" olduğu iddiaları ileri sürülmektedir.

⁴⁹ Yıldırım, *Hadiste Metin Tenkidi*, s. 632.

⁵⁰ İsmail Hakkı Ünal, *İmam Hatip Liseleri (İHL) Hadis Ders Kitabı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 2006, Ünite VI: Uydurma Hadisler, s. 56.

⁵¹ Goldziher, *el-Akide ve Ş-Şeri'a*, s. 42-43.

⁵² Alfred Guillaume, *The Tradition of Islam*, Lahor 1977, s. 132-149.

Fransız Barthelmy d'Herbelot (ö. 1695) Kütüb-i Sitte başta olmak üzere hadis kaynaklarındaki birçok bölümün Talmud'dan alındığını, Yahudi kültürünün hadisler üzerinde açık etkisi bulunduğunu iddia etmiştir.⁵³

Bu iddia, daha sonraları Aloys Sprenger (ö. 1893), Ignaz Goldziher (ö. 1921) ve Samuel Rosenblatt (ö. 1997) tarafından sürdürülmüş ve sonraki yıllarda pek çok oryantalist tarafından geliştirilerek savunulmuştur. Ülkemizde ve İslâm dünyasında da benzeri iddialar zaman zaman nakledilmektedir.⁵⁴

Mehmet Hayri Kırbaçoğlu bu konuda oryantalistlere paralel bir iddia ortaya atmaktadır: Hadsle Kitâb-ı Mukaddes'teki ifade arasındaki benzerlik sebebiyle bu çeşit rivayetlerin asılsız ve muhtemelen uydurma olabileceği ileri sürülebileceğini söylemektedir:

“Maamafih kudsî hadislerle Kitâb-ı Mukaddes arasında ilişkiyi gösteren bu rivayetlerin aslının bulunmadığı ve muhtemelen uydurma (mevzû) olduğu da ileri sürülebilir.”⁵⁵

Kırbaçoğlu'nun bu ifadesi ilmî bir görüş olarak kabul edilemez. Zira metin tenkidi objektif kriterler üzerine bina edilmelidir. Hadisimiz metin tenkidi kriterlerine; Kur'ân'a, sahih sünnete, ilmî tesbitlere, tarihî hakikatlere, ahlâkî normlara, akli gerçeklere aykırı değildir. Sadece “Kitâb-ı Mukaddes'teki ifadeler benzerlik” hadisin kaynağını tesbit için objektif bir kıstas olarak kabul edilemez. Olsa olsa bir ihtimalden ve iddiadan söz edilebilir.

Ancak ihtimal üzerine yapılan uydurma iddiası, ilmî bir tesbit sayılamaz. Bazı hadislerle Kitâb-ı Mukaddes ifadeleri arasındaki benzerlikten hareketle bu “rivayetlerin aslının bulunmadığı ve muhtemelen uydurma (mevzû) olduğunun iddia edilmesi” isbatı zor bir iddia olarak kabul edilmelidir.

Zira bu çeşit hadislerin aslının olmadığını, Tevrat ve İncil'den aynen nakledildiğini söylemek; Tevrat ile Kur'ân-ı Kerim arasında ortak kısma olan Yûsuf Sûresi'nin Tevrat'tan nakledildiğini söylemek kadar gariptir. Zira Tevrat'taki Hz. Yûsuf (a.s.) kıssası ile Kur'ân-ı Kerim'deki Hz. Yûsuf (a.s.) kıssası arasında muazzam farklar bulunmaktadır.

Mâlik Bin Nebî, *Kur'ân-ı Kerim Mucizesi*⁵⁶ adıyla tercüme edilen eserinde Kitâb-ı Mukaddes'teki ve Kur'ân'daki Hz. Yûsuf (a.s.) kıssasını ilmî ölçülerle incelemiş, şematik olarak âyet âyet karşılaştırmış ve bu konudaki itirazlara ikna edici mantıklı cevaplar vermiştir.

⁵³ bkz. Ahmad von Denffer, *Literature on Hadith in European Languages A Bibliography*, Leicester 1401/1981, s. 13.

⁵⁴ Özcan Hıdır, “Yahudi Kültürünün Hadislere Etkisi İddiaları”, *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, III/1, 2005 s. 7-38.

⁵⁵ Kırbaçoğlu, *İslâm Düşüncesinde Sünnet*, s. 252.

⁵⁶ Mâlik Bin Nebî, *Kur'ân-ı Kerim Mucizesi*, çev. Ergun Göze, Ankara: TDV Yayınları 1991, s. 185.

Mâlik bin Nebî'nin araştırma ve inceleme sonucunu şu sözleriyle açıklamaktadır:

“Gerçekten vahdaniyetçi çerçevede Kitâb-ı Mukaddes ile bu kadar yakından akrabalığı olan Kur’ân’ın bizzat kendisi, birçok hususiyetlerinden kendi öz şahsiyet ve istiklâlini Sure-i Yûsuf mukayese tablosunda ortaya koyduğumuz misâllerdeki gibi, ana çizgilerle îlân etmektedir.”⁵⁷

b) Kitâb-ı Mukaddes’teki ifadelerle benzer hadislerin, Kitâb-ı Mukaddes’ten alıntı olduğu görüşü:

Oryantalistlerin iddia ettiği bu görüşe göre; Bu çeşit hadisler Hz. Peygamber’in kendi sözü değildir, bunlar önceki dinlerden naklettiği bilgilerden ibarettir.⁵⁸

Benzer görüş ileri süren Kırbaşoğlu’nun yorumuna göre; Hz. Peygamber Tevrat’ın bu ifadeleri hakkında bilgi sahibi olmuş ve bunları vahiy olması itibariyle kudsi hadis olarak sunmuştur:

“Hz. Peygamber’in Tevrat’ı kaynak göstererek “(mektûbün fi’-tevat/Tevrat’ta şöyle yazıldı” ifadesiyle başlayan ve İbn Abbâs (r.a.) tarafından nakledilen bu çeşit hadislerin Hz. Peygamber’in kendi sözü olmadığı, aksine Hz. Peygamberin hakkında bilgi sahibi olduğu Tevrat’ın bu ifadelerini vahiy olması itibariyle kudsi hadis olarak sunduğu şekilde yorumlanabilir.”⁵⁹

Yine Kırbaşoğlu’nun bir başka yorumuna göre; Hz. Peygamber kendisine ulaşan bu bilgileri İslâm’a aykırı olmadığı için benimsemiş, kaynağı bazen belirtmiş, bazen de belirtmemiş olabilir:

“Hz. Peygamber gerçekten de Yahudi ve Hıristiyan din kültürü ve tarihi başta olmak üzere, diğer din kültür ve medeniyetler hakkında doğrudan veya dolaylı olarak kendisine ulaşan bazı bilgileri İslâm’a aykırı olmadığı takdirde benimsemiş ve bazen bu bilgilerin menşeiini açıkça zikredip bazen de zikretmemiş olabilir.”⁶⁰

Kırbaşoğlu’nun gayet iyi bildiği gerçeklerden biri olan “semâvî kitaplar arası ortak değerler” konusuna hiç temas etmemesi, sadece problemi ortaya koyması, ihtimal ve faraziyelerden söz etmesi gerçekten çok gariptir. Zira ihtimal, faraziye ve yorumlara dayanan, temellendirilmesi ve delillendirilmesi mümkün olmayan bu çeşit görüşler, bilerek veya bilmeyerek Kur’ân’ın en güzel uygulaması olan hadislerin gönüllerdeki müstesna yerini gölgeleyecektir.

Semâvî kitapla bazı hadisler arasında ortaya konan benzerlik dikkate alınarak bazı hadislerin israilî kültürden alındığı iddiası, açık delillerle ispatlanması gereken ciddi ama asılsız bir iddiadır. Zira hadislerle önceki semâvî kitaplarda yer alan ifadeler arasında benzerlik bulunması durumunda Kur’ân’ın referans

⁵⁷ a.g.e., s. 194.

⁵⁸ bkz. Maxime Rodinson, “The Life of Muhammed and the Sociological Beginnings of Islam”, *Diogenes*, XX, 1973, ss. 28-51, s. 32.

⁵⁹ Kırbaşoğlu, *İslâm Düşüncesinde Sünnet*, s. 251.

⁶⁰ Kırbaşoğlu, *Alternatif Hadis Metodolojisi*, s. 272.

alınması, ilâhî vahiyde bulunan ortak değerler çerçevesinde değerlendirilerek hadisin Hz. Peygambere nisbet edilmesi onun uydurma olabileceği ihtimalinden çok daha isabetlidir. Aksi takdirde İslâm'a ait bazı değerlerin muhtemel İsrâiliyyât endişesi ile İslâm dışı ilan edilme tehlikesi de bulunmaktadır.

Bu hassasiyete dikkat çeken Salih Karacabey'e göre;

"Sadece benzerliklerden hareketle bazı hadislerin isrâilî kültüre dayandığının kabul edilmesi durumunda ilâhî mesajın, bütün peygamberler vasıtasıyla vurguladığı ortak değerlerin varlığı dikkate alınmamış olur. Ayrıca sahihliği ispatlanmamış bir bilgiye kıyasla hadisler hakkında karar verilmesi gibi bir durum ortaya çıkabilir."⁶¹

Aynı hadisin bir defa "*Tevrat'ta şöyle yazılıdır,*" ifadesiyle nakledilmesi, bir başka defa bu ifade olmaksızın nakledilmesi hadis ilimlerinde "mânâ ile rivayet" konusunda bilinen hususlardandır. Abdullâh b. Ömer'in (r.a.) Kifl kıssasını Hz. Peygamber'den bir-iki defa değil, yedi defa duyduğunu ifade etmesi bunun açık delilidir.⁶²

Hz. Peygamberin Tevrat ve İncil'den yaptığı nakillerin yer aldığı rivayetlerin Kütüb-i Sitte'de yer almaması da o hadislerin sıhhatine gölge düşürmez. Hz. Peygamber'in Tevrat ve İncil'den yaptığı nakilleri Kitâb-ı Mukaddes'ten okuduğu, ya da Yahudi âlimlerinden işitmiş olma ihtimali de ispatlanamayan asılsız iddialardan ibarettir.

Enbiya Yıldırım şu ifadesiyle Hz. Peygamber'in Tevrat ve İncil'i biliyor olması ve yaşadığı coğrafyanın kültürü olarak bunları tekrarlamış olması ihtimalini dile getirmektedir:

"Hz. Peygamber, Tevrat ve İncil'i incelememiş ve direkt olarak bu ikisinden herhangi bir şey aktarmamıştır. Ancak Allah Rasûlü Yahudi ve Hıristiyanların da yaşadığı bir coğrafyada ömür sürdü. Bu nedenle, Eski Ahit ve Yeni Ahit'te geçen hikmetli sözler ve anekdotları, Araplar gibi O'nun da biliyor olması ve Kur'an vahyi dışında kendi yetiştiği coğrafyanın kültürü olarak bunları yinelemiş olması muhtemeldir."⁶³

Özcan Hıdır ise, Hz. Peygamber'in Tevrat ve İncil'den yaptığı nakilleri Kitâb-ı Mukaddes'ten okuduğu, ya da Yahudi âlimlerinden işitmiş olma ihtimalini şu ifadesiyle kesin bir dille reddetmektedir:

"Hz. Peygamber'in (mektûbün fi't-Tevrat/Tevrat'ta şöyle yazılıdır) diye bizzat kaynak göstererek Tevrat'tan nakilde bulunmuş olması, Kitâb-ı Mukaddes'in İslâm'ın ilk yıllarında Arapça'ya tercüme edilmediği gerçeği ile birlikte düşünüldüğünde O'nun bu riva-

⁶¹ Salih Karacabey, "İsrâiliyyât'ı Belirleme Kriterleri Çerçevesinde İlâhî Mesajın Birliği Meselesi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 12 sayı: 1 Bursa 2003, s. 71-104, [http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/ilh/2003-12\(1\)/M4.pdf](http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/ilh/2003-12(1)/M4.pdf) (Erişim tarihi: 08.01.2015), s. 100.

⁶² bkz. Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *Sünen*, I-II, thk. Ahmed Muhammed Şakir, III, thk M.Fuad Abdülbakî, IV-V, thk. İbrahim Atva İvad, Beyrut: Daru İhyai't-Türasi'l-Arabî ts., IV, 657; Kıyamet 48, hadis no: 2496.

⁶³ Yıldırım, *Hadiste Metin Tenkidi*, s. 632.

yetleri Kitab-ı Mukaddes'in aslı dillerinden (İbranice, Süryanice veya Yunanca) okuduğu gibi bir sonuç çıkar ki, Hz. Peygamber'in bu dilleri bilmediği hakikati, buna engel-
dir."⁶⁴

c) Semâvî Dinlerin Ortak Değerler İçerdiği Görüşü

Bu konuda bir diğer görüş: Hz. Peygamberin bazı sahîh hadisleriyle Tevrat ve İncil'deki bazı ifadeler arasındaki benzerliğin; 'semâvî kaynak birliği'nden kaynaklandığı görüşüdür.

Bu görüşe göre; Kur'ân-ı Kerîm ile Kitâb-ı Mukaddes arasında birtakım benzerliklerin bulunması, Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyette önceki semâvî kitaplardaki bazı hakikatlere atıfta bulunması Kur'ân-ı Kerîm'in onlarla aynı kaynaktan geldiğini, Tevrat ve İncil'i de Kur'ân-ı Kerîm'i de gönderenin Allah olduğunu, bütün tahrifata rağmen hâlâ Tevrat ve İncil'de bazı doğru ifadelerin bulunduğunu göstermektedir.

İslâm inancının Hz. Âdem'den günümüze kadar itikadî ve ahlâkî prensipleri değişmediğine göre; İslâm inancının Tevrat ve İncil'in tahrif edilmeyen ifadeleriyle son ilahî kitap Kur'ân-ı Kerîm arasında ortak ve benzer yönlerin bulunması gayet tabiidir.

Özcan Hıdır, bazı hadislerle Kitâb-ı Mukaddes'teki bazı ifadeler arasındaki benzerliği ilahî dinin ortak mirası olarak görmekte ve şöyle demektedir:

"Hadislerdeki ifadelerle Kitâb-ı Mukaddes'teki birbirine benzer sözlerin genel ahlâkî prensipleri yansıttığı ve bu prensiplerin her ilahî dinin ortak mirası olabileceği, Allah Teâlâ'nın bir peygamberine bildirdiği ahlâkî prensibi diğer peygamberine de iletmesinin gayet normal olduğu ve nihayet bunun bir önceki kültürden alınmayabileceği ihtimali burada bilhassa göz önüne alınmalıdır."⁶⁵

Celil Kiraz da aynı görüşü desteklemektedir:

"Tarih boyunca insanlara yol göstermiş olan bütün peygamberleri Yüce Allah görevlendirmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak da, gönderilen bütün ilâhî mesajlar, birçok yönden birbirleriyle benzerlik arz etmektedir. Hepsinin göndereni bir olduğuna göre, mesajların muhtevâlarının benzer olması da tabiidir."⁶⁶

Enbiya Yıldırım, Kitâb-ı Mukades'deki ifadelere benzeyen -aralarında hadisimizin de bulunduğu bazı hadisleri zikretmiş, bu konudaki görüşleri nakletmiş, "toptancı bir red yaklaşımı" sergilemenin yerinde olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca *Eski Ahit* ve *Yeni Ahit*'te geçen birtakım hakikatların başkalarınca

⁶⁴ Nuruddîn Ali b. Ebî Bekr el-Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid ve menba'u'l-fevâid*, Beyrut 1983, s. 537.

⁶⁵ Hıdır, *a.g.e.*, s. 536.

⁶⁶ Celil Kiraz, "Peygamberlerin Mesajlarındaki Birlik ve Bütünlük", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, X/2, Bursa 2001, ss. 241-258;
[http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/ilh/2001-10\(2\)/htmpdf/M15.pdf](http://ucmaz.home.uludag.edu.tr/PDF/ilh/2001-10(2)/htmpdf/M15.pdf) (Erişim tarihi: 08.01.2015), s. 257.

söylen(e)bileceğini, bazı hususların her yerde ortak bir dille ifade edilebileceğini, her benzerliğin Kitâb-ı Mukaddes ile irtibatlandırılmasının yanlış olduğunu söylemiştir.⁶⁷

Kitâb-ı Mukaddes'teki ifadelerle benzeyen rivayetlerin bir kısmının bazıları tarafından Kitâb-ı Mukaddes'ten alınarak Hz. Peygambere kasteden nisbet edilmiş olabileceğini de dile getiren Yıldırım, değerlendirmelerinin sonunda şunu ifade etmektedir:

“Sonuç olarak, söz konusu rivayetleri toptan reddetmek yerine Rasûlullah tarafından söylenmiş olabileceğini göz önünde bulundurmak ve neden dile getirmiş olabileceğini düşünmek ihmal edilmemesi gereken bir seçenektir.”⁶⁸

Salih Karacabey de Hadislerle Kitabı Mukaddes arasındaki benzerliğin ‘ilâhî mesaj birliği’ çerçevesinde değerlendirilmesi görüşündedir:

“Hz. Peygamber’in okuyarak veya başka insanlardan dinleyerek elde etmediği bilinen, geçmişe ilişkin birçok haberin hadis kaynaklarında yer alması, ilâhî mesajların birliği çerçevesinde değerlendirilebilecek bir durumdur.”⁶⁹

Bu son görüş, önceki iki görüşe göre daha tutarlı ve daha mantıklı görünmektedir. Zira sahîh hadis-i şeriflerle Tevrat arasında ortak veya benzer ifadelerin bulunması gayet tabiidir. Bu benzerlik her iki kaynağın ‘semâvî’ olmasının gereği olarak değerlendirilmelidir. Tevrat’ı indiren Cenab-ı Hak, benzeri hakikatleri son Rasûlüne de vahy etmiş olarak kabul edilmelidir.

Bu hadislerle Kitâb-ı Mukaddes'teki bazı ifadeler arasında benzerlik ya da paralellik bulunması, Kitâb-ı Mukaddes'te tahrif edilmemiş bazı kısımların bulunduğu şeklinde anlaşılmalıdır.

Hadisimizde yer alan ifade ile Kitâb-ı Mukaddes'teki benzeri ifade, bütün Peygamberlerin ortak mirası olan genel ahlâkî bir ilkeyi dile getirmekte, Cenab-ı Hakkın bütün Peygamberlerine vahy ettiği temel ahlâkî esaslardan birini yansıtmaktadır.

Kısaca: Ele aldığımız “Ömrünün uzamasını, rızkının artmasını isteyen sıla-i rahim yapsın,” hadisi gibi Tevrat ve İncil’le sadece mana bakımından değil, lafız bakımından da benzer ifadeler taşıyan ama metin tenkidi açısından problemlı olmayan, birçoğu ‘sahih’, bir kısmı ‘hasen’ isnadlarla nakledilen hadisler, aynı ilâhî kaynaktan gelen hakikatler olarak kabul edilmeli, ilâhî mesaj birliği çerçevesinde değerlendirilmelidir.

İsrâiliyyât olarak nakledilen bazı mevzu/uydurma hadisleri öne sürerek; temel hadis kaynaklarında yer alan bu çeşit sahîh ve makbul hadislerin Kitâb-ı Mukaddes'teki bazı sözlerin birileri tarafından hadis şekline ‘sokulmuş’ türden

⁶⁷ Yıldırım, *Hadiste Metin Tenkidi*, s. 632.

⁶⁸ a.g.e., s. 633.

⁶⁹ Karacabey, a.g.m., s. 100.

olabileceğini söylemek, vehim ve tahminden öteye geçmemekte, ilmî gerekçelere dayanmamaktadır.

“Hadislerin Kutsal Kitapla İrtibatı ve Ondan Etkilendiği İddialarının “Ömrünün Uzamasını, Rızkının Artmasını İsteyenSıla-i Rahim Yapsın,” Hadisi Bağlamında Değerlendirilmesi”

Özet: İslâm dışı kültürlerden İslâm toplumuna sızan ve ‘hadis’ şeklinde sunulan bâtlı inanç ve düşünceler, tenkid ehli hadis âlimleri tarafından İslâm’ın nezahetini tehdit edecek ciddi bir tehlike olarak görülüp büyük bir titizlikle incelenmiş, İslâm toplumunun gönül ve ruh dünyasının safiyet ve berraklığını bulandıracak bu çeşit asılsız inanç ve düşünceler reddedilmiştir. Bazı mühtediler, ehl-i kitapla sıkı irtibat içinde olanlar, ya da art niyetli kimseler tarafından ‘hadis’ diye nakledilen İsrâiliyyât kültürünün hurafe ifadeleri yanında gerçekten Kur’ân-ı Kerîm ve sahih sünnetle örtüşen, Tevrat ve İncil’in tahrif edilmemiş kısımlarıyla benzerlik arz eden sahîh hadislerin varlığı da bir gerçektir. Bu makalede; “Ömrünün uzamasını, rızkının artmasını isteyen sila-i rahim yapsın,” ifadesiyle Türkçemize çevrilen ve benzeri bir ifade ile Tevrat’ta yer alan hadis “hadislerin kutsal kitapla irtibatı ve ondan etkilendiği iddiaları” bağlamında incelenmekte ve bu konuda ileri sürülen üç ayrı görüş tartışılmaktadır.

Atıf: Halil İbrahim KUTLAY, “Hadislerin Kutsal Kitapla İrtibatı ve Ondan Etkilendiği İddialarının “Ömrünün Uzamasını, Rızkının Artmasını İsteyenSıla-i Rahim Yapsın,” Hadisi Bağlamında Değerlendirilmesi”, *Hadis Tetkikleri Dergisi (HTD)*, X/2, 2012, ss. 23-40.

Anahtar kelimeler: Hadis, Kudsi Hadis, Kutsal Kitap, Tevrat, İncil, Sıla-i Rahim